

## Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερύεται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα



### Διακριτικά συνθήκαι των αρχαίων Μακεδόνων

Αχιλλεύς Σ. Ανθεμίδης

doi: [10.12681/makedonika.1002](https://doi.org/10.12681/makedonika.1002)

Copyright © 2015, Αχιλλεύς Σ. Ανθεμίδης



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

### Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανθεμίδης Α. Σ. (1972). Διακριτικά συνθήκαι των αρχαίων Μακεδόνων. *Μακεδονικά*, 12, 131–146. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1002>

## ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

*Ἐμμενῶ ταῖς ξυνηθῆκαι καὶ ταῖς σπονδαῖς  
ταῖσδε δικαίως καὶ ἀδόλως* (Θουκ. V, 18)

Αἱ συμβάσεις δημοσίου δικαίου, αἱ συνθήκαι καὶ τὰ σύμφωνα τῆς ἀρχαιότητος ἀπετέλεσαν πάντοτε τὸ ἀντικείμενον μελέτης πλείστων ἐρευνητῶν ἀσχολουμένων μετὸν βίον τῶν ἀρχαίων λαῶν. Μετὰ αὐτὰς ἡσχολήθησαν ἱστορικοί, ἀρχαιολόγοι, ἐπιγραφολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι. Οἱ νομικοὶ<sup>1</sup> περιέργως ἐλάχιστα ἡσχολήθησαν, καίτοι αἱ μορφαὶ αὐταὶ τοῦ δικαίου παρουσιάζουν μέγιστον ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως νομικῆς σκέψεως, τόσον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅσον καὶ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ὁμολογουμένως εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν, εἶναι εὐάριθμα σχετικῶς, ἴδια εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Διὰ τῆς μελέτης δὲ τούτων ὁ ἀναγνώστης ἐξοικειοῦται καὶ κάμνει τὴν γνωριμίαν του μετὰ τὰς σκέψεις καὶ τὰς μορφὰς ἐκείνας τοῦ δικαίου, αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λαῶν διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν μεταξὺ τῶν σχέσεων. Δίδεται οὕτως ἡ εὐκαιρία καὶ ἡ δυνατότης εἰς τὸν ἀναγνώστην καὶ ἐρευνητὴν νὰ ἀντλή πληροφορίας καὶ νὰ συναγάγῃ συμπεράσματα ἀναφερόμενα εἰς τὸ πεδῖον «τῶν συνθηκῶν, συμφώνων καὶ συμμαχιῶν» τοῦ δημοσίου βίου τῶν ἀρχαίων λαῶν, καὶ δὴ τῶν Ἑλλήνων.

Διὰ τῆς ἀνά χειρας μελέτης τὸ θέμα δὲν ἐξαντλεῖται. Οὕτε εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαντληθῇ εἰς μίαν πραγματείαν ἐνὸς ἢ δύο τυπογραφικῶν φύλλον. Ἐκεῖνο ὁμως, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκεται τοῦλάχιστον διὰ τῆς παρουσιάσεως τοῦ ἀνά χειρας πονήματος εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς ἐλληνικῆς βιβλιογραφίας<sup>2</sup>, εἶναι ὁ προβληματισμὸς καὶ ἡ παρόρμησις καὶ ἄλλων ἐρευνητῶν τοῦ δικαίου εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐλάχιστα γνωστῆς αὐτῆς πτυχῆς τοῦ δημοσίου βίου τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐν ἀρχῇ τῆς προσπάθειας τῆς μελέτης ταύτης καταδεικνύεται ἡ αὐστηρὰ προσήλωσις τῶν πρώτων ἀνά τὸν κόσμον κατὰ Πολιτειακὸν σύστημα ὀργανωμένων κοινοτιῶν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς τηρήσεως τῶν συμπεφωνημένων<sup>3</sup>,

1. Ἐξαιρέσιν ἀποτελεῖ ἡ συμβολὴ τοῦ νομικοῦ Barbeirac, ὁ ὁποῖος πρὸ δύο καὶ πλέον αἰῶνων ἔκαμε τὴν πρώτην συλλογὴν τῶν διακρατικῶν συνθηκῶν.

2. Εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ψηφισμάτων τῆς ἀρχαιότητος ἀπουσιάζουν ὀνόματα Ἑλλήνων νομικῶν ἐρευνητῶν.

3. Ἴδου μὲ πόσῃν εὐγλωττίαν παραδίδεται εἰς ἡμᾶς ἡ βαθεῖα εἰς περιεχόμενον ὄρκου

γεγονός τὸ ὁποῖον ὠδήγησε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς διεθνoῦς νομικῆς ἀρχῆς «*pacta sunt servanda*»<sup>1</sup>. Ἐν συνεχείᾳ παρουσιάζονται ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων συνθηκῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἴδια τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν διακρατικῶν σχέσεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ κατέστησαν ὁμοῦ μετὰ τοῦ δικαίου τῶν συνθηκῶν τῶν Ἀθηνῶν, τὰ πρότυπα τῶν σημερινῶν διεθνῶν συνθηκῶν.

Δὲν ἐπεδιώξαμεν νὰ περιλάβωμεν εἰς τὴν ἔρευνάν μας συνθήκας δημοσίου δικαίου ὄλων τῶν ἀκμασάντων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα λαῶν, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Μεσοποταμίας, τῆς Ἑλλάδος, Ρώμης κ.ά. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ τὸ δίκαιον εἰς τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον δὲν ἐγνώρισεν ἄνθρωπον καὶ σπανίζουσι αἱ πηγαί, καθὼς καὶ ἐν γένει αἱ πληροφορίες αἱ ἀναφερόμεναι κατὰ τρόπον ἄξιον προσοχῆς πρὸς τὸ ἐρευνώμενον θέμα.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἔλλειψιν ἢ τὴν πενιχρότητα τοῦ ὑλικοῦ τῶν Αἰγυπτίων, διὰ τὸ δίκαιον τῶν λαῶν τῆς Μεσοποταμίας ὑπάρχει ἰκανὴ βιβλιογραφία καὶ ἀρκοῦντως εἶναι δυνατόν νὰ μελετηθοῦν αἱ σχέσεις τοῦ δημοσίου βίου καὶ τοῦ δικαίου τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς ταύτης. Εἰς οὐδένα ὅμως τῶν ἀρχαίων λαῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τοσοῦτον βαθμὸν αἱ διεθνεῖς σχέσεις καὶ οἱ νομικοὶ κανόνες οἱ διέποντες αὐτάς, ὅσον εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας, καὶ δι' αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον. Εἰς αὐτοὺς ἀνευρίσκομεν διὰ πρώτην φοράν ὀλοκληρωμένα κείμενα συμβάσεων δημοσίου δικαίου καὶ διεθνῶν συνθηκῶν, δυνάμενα ν' ἀποτελέσουν ἀντικείμενον σοβαρᾶς μελέτης καὶ συναγωγῆς ἀσφαλῶν συμπερασμάτων περὶ τῶν διεπόντων τοὺς λαοὺς διεθνῶν σχέσεων ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ<sup>2</sup>. Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ ἡ ἐπιλογή τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐρευνῶνται εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας σελίδας, ἐγένετο κυρίως μεταξὺ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἐκκληροδότησεν εἰς τὸν κόσμον ἡ Ἑλλάς τῆς ἀρχαιότητος<sup>3</sup>.

Ἡ νομικὴ σκέψις τείνει νὰ δημιουργήσῃ τὰς ἐννοίας καὶ τὰς μορφὰς

μοσία τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης κατὰ τὴν σύναψιν τῆς 50ετοῦς συνθήκης εἰρήνης: «Ἐμμεῶ ταῖς ξυνθήκαις καὶ ταῖς σπονδαῖς ταῖσδε δικαίως καὶ ἀδόλωλας» (Θουκυδίδης V, 18).

1. *Pacta (conventa) sunt servanda* (αἱ συνθήκαι πρέπει νὰ τηρῶνται). Τὴν ρῆσιν αὐτὴν χωρὶς τὸ *conventa* διετύπωσεν τὸ πρῶτον ὁ Thomas Hobbes. Ἡ θεμελιώδης αὐτὴ ἀρχή, τῆς ὁποίας ἡ ἐννοία εἶναι τόσον ἀπλή καὶ αὐτονόητος, ἀλλὰ κατὰ καιροὺς περιφρονηθεῖσα κατὰ βάρβαρον τρόπον, δὲν ἐπανέκτησεν ἀκόμη τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔδιδον εἰς αὐτὴν οἱ Ῥωμαῖοι νομικοί. Εἰς ἕν χωρίον τοῦ *Ὀὐλίπιανοῦ*, *Digest.* 2, 14, 7, 7, ἀναφέρεται «*Praetor ait: Pacta conventa... servabo*».

2. Π.χ. μόνον ὁ Θουκυδίδης παραδίδει εἰς ἡμᾶς ἕνα σημαντικὸν ἀριθμὸν συνθηκῶν.

3. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ὀφείλω εὐχαριστίας εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν διδάσκαλον καὶ φίλον κ. Δημ. Κανατσούλην διὰ τὴν φιλόφροναν διάθεσίν του νὰ μὲ βοηθήσῃ εἰς τὴν κατανοήσιν τῶν ἀρχαίων κειμένων, καθὼς καὶ διὰ τὰς πολυτίμους ὑποδείξεις του.

ἐκείνας τοῦ δικαίου, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ συντελέσουν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐξ ἀντικειμένου δικαίου.

Διὰ τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν μορφῶν αὐτῶν τοῦ δικαίου, συντάσσονται οἱ νόμοι, τὰ συντάγματα, τὰ καταστατικά καὶ αἱ συνθήκαι μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ταῦτα ἐξ ἀπόψεως νομικῆς δὲν περικλείουν ἀντιθέσεις. Εἰς τὰς περιπτώσεις δὲ κατὰ τὰς ὁποίας αἱ ἐν λόγῳ ἐννοιαὶ περιέχουν ἀντιθέσεις, ἡ νομικὴ σκέψις δὲν καθίσταται πλέον ἰκανὴ νὰ καταστή κυρίαρχος πρὸς τὸν δημιουργικὸν σκοπὸν τῆς.

Διὰ νὰ καταστοῦν αἰσθητὰ τὰ ὄρια τῶν νομικῶν ἐννοιῶν, εἶναι ἀπαρτίτητον αὐταὶ νὰ λάβουν τὴν συγκεκριμένην μορφήν, ὡς εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς κυρίαρχου βουλήσεως τῶν κρατῶν καὶ νὰ προστατεύονται ἐναντι πάσης αὐθαιρεσίας προερχομένης ἐξῴθεν.

Εἰς τὰς ἐν λόγῳ μορφὰς ἀνήκει καὶ τὸ δίκαιον τῶν συνθηκῶν, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ θεωρητικὸν βᾶθρον αὐτοῦ, εἰς τὴν ἰδανικὴν μορφήν του, παρέμεινεν ἀνέπαφον, πλὴν ὅμως αἱ πατροπαράδοτοι μορφαὶ τοῦ δικαίου τῶν συνθηκῶν δὲν ἐπαρκοῦν πλέον καὶ ὁ προσανατολισμὸς πρὸς ἀνεύρεσιν νέων τύπων παγκοσμίου καὶ ἐσωτερικῆς ἐννόμου τάξεως ἀποτελοῦν μέλημα τῶν εἰδικῶν καὶ μὴ.

Ἡ φύσις λοιπὸν τοῦ προβλήματος τῆς μικρᾶς ταύτης μελέτης, ἔγκειται εἰς τὴν παρουσίαν τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν μορφῶν ἐκείνων τοῦ δικαίου, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν ἐν μέρει τὸ θεωρητικὸν βᾶθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται τὸ σύγχρονον οἰκοδόμημα τῶν ἔσω καὶ διηπειρωτικῶν σχέσεων τῶν λαῶν. Εἰς συνδυασμὸς θεμελιωδῶν ἀρχῶν, ἥτοι δίκαιον, θεσμοί, θρησκευτικαὶ δοξασαί, ἠθικὴ, ἦθη καὶ ἔθιμα, ὡς καὶ δυνάμεις πνευματικά, συμπράττον διὰ δημιουργίαν ἐνὸς ἐξ ἀντικειμένου δικαίου.

Τὸ δίκαιον τῶν συνθηκῶν ἔχει ὡς ἀποστολὴν τὴν ρύθμισιν τῆς ἔσω καὶ διηπειρωτικῆς ἐννόμου τάξεως κατὰ πρῶτον λόγον καὶ εἰς τοῦτο συντελεῖται κατὰ μέγα μέρος ἡ καθαρὰ καὶ δημιουργικὴ νομικὴ σκέψις τῶν ἀρχαίων λαῶν.

Διὰ τῆς ρυθμίσεως δὲ μιᾶς ἐννόμου τάξεως μεταξύ τῶν κρατῶν κατοχυροῦται ἡ εἰρήνη ὡς ἐν πολύτιμον ἀγαθὸν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ διασφάλισις αὐτῆς ἐναντι πάσης βιαιᾶς καταλύσεως ἀποτελεῖ ὕψιστον χρέος πρὸς διαφύλαξιν τῶν ὑπ' αὐτῆς κατοχυρωμένων. Οὕτω ἡ κατοχύρωσις καὶ ἡ διαφύλαξις τῆς διεθνούς εἰρήνης<sup>1</sup> καὶ ἀσφαλείας, ἐμφανίζεται ὡς κεντρικὸς πυ-

1. Ὁ σύγχρονος κόσμος, οὐδὲν ἄλλο πράττει, παρὰ νὰ διακηρύττῃ διὰ τοῦ προοίμιου του, ὡς καὶ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν τὰς ἀρχὰς ἐκείνας, διὰ τὰς ὁποίας ἠγωνίσθησαν οἱ πρόγονοι τῶν Νεοελλήνων. Τὸ προοίμιον τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τοῦ Ο.Η.Ε. ἀναφέρει: «Νὰ ἐνώσωμεν τὰς δυνάμεις μας πρὸς διατήρησιν τῆς διεθνούς εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας». Ἐνῶ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ χάρτου τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνω-

ρὴν τῶν διακρατικῶν σχέσεων τῶν ἀτόμων. Ἀκριβῶς τὰς ἀρχὰς αὐτὰς ὑπηρετοῦν αἱ συνθῆκαι τῶν Ἀρχαίων Μακεδόνων, τόσον μὲ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις-κράτη, ὅσον καὶ μὲ τοὺς ἄλλοεθνεῖς.

I. ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ  
ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

Ἡ τεχνικὴ τῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἡ στρατηγικὴ τῆς διπλωματίας δὲν ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τὸ ἀρχαῖον μακεδονικὸν κράτος. Λαμπρὰν εἰκόνα περὶ τῆς ἱκανότητος τῆς ἀρχαίας Μακεδονικῆς γραμματείας κατὰ τὸ στάδιον τῶν διαπραγματεύσεων, ὡς πρὸς τὰ θέματα συνάψεως τῶν διακρατικῶν συμφώνων, μᾶς παρέχουν αἱ παρατιθέμεναι τέσσαρες συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐρασισημέναι ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῶν Bengtson<sup>1</sup> καὶ Schmidt<sup>2</sup>. Ἐκ τῆς ἀνατομίας τῶν συνομολογηθειῶν συνθηκῶν εὐκόλως ὀδηγεῖται ὁ ἔρευνητὴς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ Μακεδόνες δὲν ὑπελείποντο τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὴν διπλωματικὴν δραστηριότητα, ἀλλὰ οὐτε καὶ εἰς τὴν μεθοδολογίαν καὶ τὴν τεχνικὴν διεκπεραιώσεώς τῶν.

Ἡδὴ τὸν 5ον αἰῶνα π.Χ., δηλ. κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς προφιλιππικῆς ἀκόμῃ Μακεδονίας, ἀπαντῶμεν Ἀθηναϊκὴν ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία περιέχει τὸ κείμενον τῆς περιωνύμου συνθήκης τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ Περδίκκα Β', τὸ ὁποῖον φέρει τὰς ὑπογραφὰς τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τῶν μακεδόνων εὐγενῶν, τῶν λοιπῶν ἐπισήμων, ὡς καὶ τοῦ, ἀργότερον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 413 π.Χ., βασιλέως τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, Ἀρχελάου<sup>3</sup>.

Βεβαίως ἐξ ἀπόψεως γεγονότων πανελληνίου ἐνδιαφέροντος ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῶν Μακεδόνων δὲν παρουσιάζεται πάντοτε τόσον πλουσία, ὅσον ἡ τῶν Ἀθηνῶν. Ἰσως τοῦτο νὰ ὀφείληται εἰς τὴν πενιχρότητα τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἴσως καὶ νὰ μὴ κατέστη δυνατόν εἰς τοὺς Μακεδόνας νὰ ἀναπτύ-

μένον Ἐθῶν ἀναφέρει: Σκοποὶ τῶν Ἠνωμένων Ἐθῶν εἶναι οἱ ἑξῆς: «Νὰ διατηρῶσι τὴν διεθνήν εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν καὶ πρὸς τοῦτο νὰ λαμβάνωσι τελεσφόρα συλλογικὰ μέτρα διὰ τὴν πρόληψιν καὶ ἀποτροπὴν τῶν ἀπειλῶν κατὰ τῆς εἰρήνης καὶ διὰ τὴν καταστολὴν ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν ἢ ἄλλων διαταράξεων τῆς εἰρήνης, καὶ νὰ ἐπιτυγχάνωσι, δι' εἰρηνικῶν μέσων καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου τὴν διευθέτησιν ἢ διακανονισμὸν διεθνῶν διαφορῶν ἢ καταστάσεων αἰτινες θὰ ἤδύναντο νὰ ὀδηγῶσι εἰς τὴν διατάραξιν τῆς εἰρήνης».

1. H. Bengtson, Die Verträge des griechisch-römischen Welt, München-Berlin 1962, σ. 109, ἀρ. 186. σ. 130, ἀρ. 194. σ. 178, ἀρ. 231. σ. 220, ἀρ. 264.

2. H a t t o S c h m i d t, Die Staatsverträge des Altertums II, München und Berlin 1962, σ. 246.

3. Περὶ τῆς συνθήκης Περδίκκα-Ἀθηνῶν ἴδε O. H o f f m a n n, Die Makedonen, ihre Sprache u. ihr Volkstum, Göttingen 1906, σ. 137, 138, Δ η μ. Κ α ν α τ σ ο ὄ λ η, Ὁ Ἀρχέλαος καὶ αἱ μεταρρυθμίσεις του ἐν Μακεδονίᾳ, Θεσσαλονικὴ 1948, σ. 6.

ζουν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν των καὶ τὸν μηχανισμόν των εἰς βαθμὸν ἱκανοποιητικόν, καθ' ὅτι εὕρισκόμενοι μεταξὺ τῶν δύο μεγαλύτερων ἀλληλοσυγκρουομένων δυνάμεων, δηλ. τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων, ὡς καὶ τηροῦντες οὐδετέραν στάσιν ἔναντι τῶν συγκρουομένων δυνάμεων Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν<sup>1</sup> δὲν εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ διαδραματίσουν σημαίνοντα ρόλον καὶ νὰ ἀναπτύξουν δραστηρίαν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, ὥστε νὰ ἀφήσουν πολλαπλᾶς μαρτυρίας πηγῶν εἰς τὸν διπλωματικὸν τομέα. Ἐπὶ πλέον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραγνωρισθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς πληθώρας τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων, τῆς διαρκοῦς συγκρούσεως μετὰ τῶν γειτονικῶν φύλων, ὡς καὶ τῆς προσπαθείας ἀνυψώσεως τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπέδου τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ Μακεδονία ἐκρατήθη μακρὰν τοῦ ἐπικέντρου τῶν κοσμογονικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα. Παρὰ ταῦτα ὁμως ἡ διπλωματικὴ δραστηριότης τῶν Μακεδόνων ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῆς πρωτεύουσης τοῦ Περσικοῦ Κράτους μέχρι Ἀθηνῶν καὶ Καρχηδόνας, γεγονός τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐπέδειξαν ὀπωσδήποτε λίαν ἠδξημένην πολιτικὴν συνέσεως, διορατικότητος, ἀλλὰ καὶ ἱκανότητα προσαρμογῆς πρὸς τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις.

Ἄψευδεις μάρτυρες περὶ τῆς Μακεδονικῆς εἰσόδου εἰς τὸν κόσμον τῆς διπλωματικῆς δραστηριότητος τῶν ἀρχαίων κρατῶν εἶναι τὰ κατωτέρω παρουσιαζόμενα σύμφωνα.

1. Σύμφωνον μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μακεδόνοιο Περδίκκα καὶ τοῦ Ἀρραβαίου τοῦ Λυγκηστοῦ (423/22)<sup>2</sup>.

Τὸ κείμενον τῆς ἐγγράφου αὐτῆς συνθήκης διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. Οἱ στίχοι 1-46 ἀναφέρονται εἰς ἓν Ἀττικὸν ψήφισμα διὰ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περδίκκα τοῦ Β' καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ.

Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης συνομολογεῖται ἓν εἶδος συμφώνου φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεως. Ἐκτὸς τούτου διὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς παρέχονται εἰς τοὺς Ἀθηναίους προνομία διὰ τὴν προμήθειαν μακεδονικῆς ξυλείας. Μὲ τὴν γνωστὴν δὲ σύμβασιν τοῦ 423/22 οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέτυχον ἀπὸ τῶν Περδίκκα νὰ ἐξασφαλίσουν προνομιακῶς διὰ τὴν Ἀθηναϊκὴν ἀγορὰν τὴν μακεδονικὴν ξυλείαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀρχελαίου ἡ ἀνάγκη τῆς προμηθείας

1. Δ. Κανατσούλη, ε.ά., σ. 21.

2. Ἡ ἐπιγραφή εὗρηθη εἰς πέντε τεμάχια ἐκ πεντελικῶν μαρμάρου. Τὸ κείμενον δὲν σώζεται πλήρως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁμως κατεβλήθησαν φιλότιμοι προσπάθειαι ὑπὸ τοῦ V. Scala ἕως καὶ τοῦ Bengtson διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κειμένου (Bengtson, ε.ά., σ. 109-113).

τῆς ξυλείας ταύτης γίνεται δι' αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον ἐπιτακτική, λόγφ τῆς ἀπωλείας τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ στόλου των κατὰ τὴν Σικελικὴν ἐκστρατείαν. Ἔπρεπε λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν δὲν ἤθελον νὰ ἴδουν νὰ περιέλθῃ εἰς σοβαρὸν κίνδυνον αὐτὴ αὐτὴ ἢ ὑπόστασις τοῦ κράτους των, νὰ προβοῦν ἐσπευσμένως εἰς τὴν προμήθειαν ναυπηγησίμου ὑλικοῦ διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ στόλου των<sup>1</sup>. Ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὴν Λυσιστράτην του (411 π.Χ.), στ. 421 κ.έ., παρουσιάζει ὡς ἐπείγουσαν τὴν ἀνάγκην τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν προμήθειαν ξυλείας καὶ ἰδίως κωπῶν: *ὅτε γ' ὦν, ἐγὼ πρόβουλος, ἐκπορίας ὅπως κωπῆς ἔσονται τ' ἀργυρίου ννῆ δέον, ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀποκλείσθαι τῶν τυλῶν.*

Ἡ σπουδαία αὕτη διμερῆς ἐμπορικὴ σύμβασις ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξιν λίαν ἠδξημένων γνώσεων περὶ τοῦ δικαίου τῶν συμβάσεων εἰς τὰς συναλλαγὰς τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν προθυμίαν τῶν Μακεδόνων ἡγετῶν νὰ συνεισφέρουν πάσης φύσεως ὑλικά ἀγαθὰ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἡγέτιδος δυνάμεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ ἀνωτέρω ὀδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι σπουδαῖα πολιτιστικὰ ἀγαθὰ ἦσαν τὸ ἀντάλλαγμα τῶν προσφορῶν τῶν Μακεδόνων ἡγετῶν.

## 2. Συνθήκη μεταξὺ τοῦ Ἀμύντα τοῦ Γ' καὶ τῶν Χαλκιδέων κατὰ τὸ ἔτος 393 π.Χ.

Μιά μορφή συνθήκης κλασσικοῦ τύπου, στηριζομένη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Νικιεῖου Εἰρήνης<sup>2</sup>, συνωμολογήθη μεταξὺ τοῦ Ἀμύντα Γ', υἱοῦ τοῦ Ἀρριδαίου, καὶ τῶν Χαλκιδέων.

Τὸ σύμφωνον ἀμοιβαίας φιλίας καὶ βοηθείας μεταξὺ τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν περιλαμβάνει ὡς βασικὸν ὄρον τὴν ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν παροχὴν συνδρομῆς κατὰ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιθέσεως<sup>3</sup>.

1. Δ. Κανατσούλη, ἑ.ἀ., σ. 61. Βλ. Θεουκυδίδη, V, 14-18 κ.έ. Βλ. ὡσαύτως μεταφράσιν τοῦ Βεντζέλου σ. 243 κ.έ., ὡσαύτως Bengtson, ἑ.ἀ., σ. 178-179, ὅπου παρατίθεται πλοῦσια βιβλιογραφία.

2. Ἡ πεντηκονταετία εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, δηλ. μεταξὺ τῶν δύο μεγαλυτέρων δυνάμεων τοῦ Μεσογειακοῦ χώρου, εἶναι καρπὸς τῶν γεγονότων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 422 π.Χ. καὶ ἐπομένων. Μετὰ τὴν ἐνιαυσίαν ἀνακωχὴν μεταξὺ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων (423-422 π.Χ.), εἰς τὴν ὁποίαν κατέληξαν οἱ ἐμπόλεμοι, ἀκολουθοῦν τὰ γεγονότα τῆς ἐκτοπίσεως τῶν Δηλίων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κλέωνος εἰς Χαλκιδικήν, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἀθηναίου Φαίακος εἰς Σικελίαν, ἡ εἰσοδος τοῦ Στρατηγοῦ Βρασιδα εἰς τὴν Ἀμφίπολιν, ἡ συμπλοκὴ τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τέλος ἡ ἐπάνοδος τῶν ἐκστρατευτικῶν σωματίων εἰς τὰς βάσεις των. Φαίνεται ὅτι ἡ ἴητα τοῦ Δηλίου, ὡς καὶ ἡ μάχη τῆς Ἀμφίπολεως ἀπεθάρρυνεν τοὺς ἐμπόλεμους καὶ κυρίως τοὺς Ἀθηναίους.

3. Bengtson, ἑ.ἀ., σ. 178, Α κεφ. *Συνθήκαι πρὸς Ἀμύνταν τὸν Ἐριδαῖον* Συν-

Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ἀνευρέθη εἰς τὴν Ὀλυνθον καὶ εὐρίσκεται κατατεθειμένον εἰς τὸ Μουσεῖον Τέχνης τῆς Βιέννης<sup>1</sup>.

Ὡς φαίνεται, ἀποδίδεται σπουδαία σημασία εἰς τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς συνθήκης αὐτῆς καὶ τοῦτο, ὡς διακρίνεται ἀπὸ τὸ ἐπόμενον ἄρθρον τῆς Συνθήκης, ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν διακρίνησιν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν ἀνάπτωσιν οἰκονομικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο συμμαχῶν. Δηλαδὴ οἱ Μακεδόνες ἐπέτρεπαν τὴν ἐλευθέραν ἐξαγωγὴν πρὸς τοὺς Χαλκιδεῖς τῆς πίσης καὶ ζυλείας διὰ τὴν κατασκευὴν πλοίων, ἐνῶ ἐπεφύλαξαν εἰς ἑαυτοὺς τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγωγῆς τῆς λευκῆς ἐλάτης, ἡ ὁποία, ὡς φαίνεται, ἔθεωρεῖτο εἶδος στρατηγικῆς πρώτης ὕλης καὶ διὰ τοῦτο ἐχορηγεῖτο μόνον διὰ κοινῶς συμμαχικοῦ σκοποῦς.

#### Κεφ. Β

στ. 9 κ.έ. *Ἐξαγωγή δ' ἔστω καὶ πίσης καὶ ζύλου*  
*[ο]ἰκοδομιστηρίωμ πάντων, καὶ ναυπηγησίωμ*  
*δὲ πλὴν ἐλατίων, ὅ,τι ἄμ μὴ τὸ κοινὸν*  
*δέηται, τῶι δὲ κοινῶι καὶ τούτων εἶν*  
*ἐξαγωγὴν, εἰπόντας Ἄμύνται πρὶν ἐξάγειν,*  
*τελέοντας τὰ τέλεα τὰ γεγραμμένα[α].*  
*καὶ τῶν ἄλλων ἐξαγωγὴν δὲ εἶν καὶ δια(α)γω-*  
*γὴν τελέουσιν τέλεα καὶ Χαλκιδεῦσι ἐκ*  
*Μακεδονίης καὶ Μακεδόσιν ἐ[κ] Χαλκιδέων.*

Εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς συνθήκης συνομολογεῖται μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων ἡ ἀπαγόρευσις εἰς ἑκάτερον τῶν συμμάχων, νὰ προβῆ εἰς τὴν σύναψιν διμερῶν συμβάσεων μετὰ τοὺς Ἀμφιπολίτας, Βοττιαίους, Ἀκανθίους καὶ Μενδαίους, χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων<sup>2</sup>.

Τέλος παρατίθεται ὁ ὄρκος τῆς συμμαχίας, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ σύμμαχοι ὑπόσχονται νὰ διαφυλάξουν τὰ συμπεφωνημένα καὶ νὰ ἀντιδράσουν ἀμέσως εἰς περίπτωσιν προσβολῆς ἐνὸς τῶν συμβαλλομένων μερῶν. Τὸ κείμενον τοῦ ὄρκου δὲν διεσώθη ὀλόκληρον, πλὴν ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ συμπεράνητις ὅτι παρέχει τὰ αὐτὰ περίπου στοιχεῖα τοῦ ὄρκου τῆς Νικειοῦ Εἰρήνης<sup>3</sup>.

*θῆκαι Ἄμύνται τῶι Ἐριδαίον καὶ Χαλκιδεῦσι συμμάχους εἶν ἀλλήλοισι κατὰ πάντας ἀνθρώπων[ς] ἔτεα πενήκοντι[α]. Ἐάν]τις ἐπ' Ἄμύνταν ἦτι ἐς τ[ῆ]ν χώραν ἐπὶ π[ο]λέμοι [ῆ] ἐπὶ Χαλκιδέας, βοηθεῖν] Χαλκιδέ[ας] Ἄμύνται καὶ Ἄμύνταν Χαλκιδεῦσαν].*

1. Bengtson, ἔ.ἀ., σ. 178.

2. Ὁ Bengtson, ἔ.ἀ., (Dittenberger) φρονεῖ ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ἑν λόγῳ πόλεις δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Χαλκιδῶν.

3. Θουκ. V, 18, 9: ὄρκους δὲ ποιήσασθαι Ἀθηναίους πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους κατὰ πόλεις, ὁμνόντων δὲ τὸν ἐπιχώριον ὄρκον ἑκάτεροι τὸν μέγιστον ἐξ ἐκάστης πόλεως. Ὁ δ' ὄρκος ἔστω ὅδε, «Ἐμμενῶ ταῖς ξυνηθῆκαις καὶ ταῖς σπονδαῖς ταῖσδε δικαίως καὶ ἀδόλως».



*Ἵοκος συμμ[αχίης] φυλάξω τὰ συγκεί]μενα  
Χαλκιῶ[εῦσι, καὶ ἐάν τις ἦη ἐπ' Ἀ]μύνταν  
[ἐς τὴν χώραν ἐπὶ πολέμοι, βοηθήσω Ἀμ]ύνται.*

3. Συνθήκη τῆς Σπάρτης<sup>1</sup> μετὰ τὸν Βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα τὸν Γ', τὴν Ἄκανθον καὶ Ἀπολλωνίαν (383 π.Χ.)

Ἡ κατωτέρω συνθήκη εἶναι πολυμερῆς καὶ συνωμολογήθη μεταξὺ τῆς Σπάρτης καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα Γ' καὶ τῆς Ἀκάνθου. Ἡ συνθήκη αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγένετο τὸ 383 π.Χ. εἰς τὴν Λακεδαίμονα<sup>2</sup>. Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, αἵπερ μέγιστα τῶν περὶ Ὀλυνθον πόλεων πρέσβεις, ἀφίκοντο εἰς Λακεδαίμονα<sup>3</sup>.

4. Συνθήκη μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἀμύντα Γ' κατὰ τὰ ἔτη 375 ἢ 373 π.Χ.<sup>4</sup>

Ἡ ἀνευρεθεῖσα ἐπιγραφή τῆς ἐπιμάχου αὐτῆς συνθήκης ἀποτελεῖ ἓν ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν σύναψιν συμμαχίας αὐτῶν μετὰ τοῦ Μακεδόνα Βασιλέως Ἀμύντα καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου. Ἀπὸ τὸ τμήμα τῆς συνθήκης, τὸ ὅποσον ὑπέστη ἐπεξεργασίαν καὶ συμπληρώσεις ὑπὸ τῶν Dittenberger, Koumanoudi καὶ Köhler<sup>5</sup>, συνάγεται ὅτι ἡ συνθήκη,

1. Διόδωρος XV, 19,3, Ξενοφῶντος, Ἑλληνικά V, 2, 11, Ἴσοκράτους, Πανηγ., 126 (Bengtson, ἔ.ἀ., σ. 198., ἀρ. 249.

2. Ξενοφῶντος, Ἑλληνικά V, 2, 11.

3. Βλ. Διόδωρον XV, 19,3: Ἀμύντας ἰδίαν τε δύναμιν συνεστήσατο καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ποιησάμενος συμμαχούς ἐπεισεν ἐξαποστείλαι στρατηγὸν καὶ δύναμιν ἀξιόλογον ἐπὶ τοὺς Ὀλυνθίους. Ξενοφ. Ἑλλ. V, 2, 11 κ.ἐ. Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, αἵπερ μέγιστα τῶν περὶ Ὀλυνθον πόλεων, πρέσβεις ἀφίκοντο εἰς Λακεδαίμονα. ἀκούσαντες δ' οἱ ἔφοροι ὄν ἕνεκα ἤκον, προσήγαγον αὐτοὺς πρὸς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς συμμαχούς ... λεχθέντων δὲ τούτων ἐδίδουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς συμμαχοῖς λόγον καὶ ἐκέλευον συμβουλευέειν ὅ,τι γυγνώσκω τις ἄριστον τῇ Πελοποννήσῳ τε καὶ τοῖς συμμαχοῖς. ἐκ τούτου μένοι πολλοὶ μὲν σπρηγόρεον στρατιάν ποιεῖν, μάλιστα δὲ οἱ βουλόμενοι χαρίζεσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ ἔδοξε λέμπειν τὸ εἰς τοὺς μωρίους σύνταγμα ἐκάστην πόλιν. λόγοι δὲ ἐγένοντο ἀργύριον τε ἀντ' ἀνδρῶν ἐξεῖναι διδόναι τῇ βουλομένῃ τῶν πόλεων, τριῶ-βολον Αἰγυπτίαν κατὰ ἄνδρα, ἰππέας τε εἰ τις παρῆχει, ἀντὶ τεττάρων ὀπλιτῶν τὸν μισθὸν τῷ ἰππεὶ δίδουσαι· εἰ δὲ τις τῶν πόλεων ἐκλίποι τὴν στρατιάν, ἐξεῖνα Λακεδαιμονίοις ἐπιζημιῶν στατήρι κατὰ τὸν ἄνδρα τῆς ἡμέρας.

4. Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης αὐτῆς ἀνευρέθη εἰς τὰς Ἀθήνας μεταξὺ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ὠδείου τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κειμένου δὲν ἀνευρέθη καὶ ὅς ἐκ τούτου μόνον εἰκασίαι εἶναι δυνατόν νά διατυπωθῶν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου του.

5. Βλ. Bengtson, ἔ.ἀ., σ. 220-221., ἀρ. 264.

ὡς πρὸς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον παρεδόθη εἰς τὴν ἱστορίαν, χωρίζεται εἰς δύο κυρίως σημεῖα, τὰ ὁποῖα ρυθμίζουν τὰ ἐξῆς θέματα:

Τὴν ἀποστολὴν ἐπιτροπῆς (ἀντιπροσωπείας), ἡ ὁποία θὰ ἐλάμβανε τοὺς ὄρκους παρὰ τῶν Μακεδόνων Ἀμύντα τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου: [ἄνδρος, οὔτινες ἀπολήγονται τ]ὸς ὄρ[ος] παρὰ Ἀμύντο καὶ Ἀλέξανδρο καί], τὴν ἐπιμέλειαν τῶν δημοσιεύσεων τῆς συνθήκης ἐπιμελίσοντα[ι τῆς ἀναγραφῆς καὶ τῆ]ς στήλης, ὅπως ἄν τέλος ἔχη τὰ ἐψηφισμένα τῶ δήμωι

Εἰς τὸ δευτερον μέρος περιέχεται ὁ ἔπαινος τοῦ βασιλέως Ἀμύντα, καθὼς καὶ τῶν ἐκατέρωθεν ἀντιπροσωπειῶν (πρέσβειων)<sup>1</sup>. Ἀκολουθεῖ ὁ καθορισμὸς τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀντιπροσωπειῶν, προγραμματίζεται ἡ σύγκλησις μιᾶς δεξιώσεως εἰς τὸ «πρυτανεῖον»<sup>2</sup> καὶ τέλος παρατίθενται τὰ ὀνόματα τῶν πρεσβευτῶν, καθὼς καὶ τοῦ βασιλέως Ἀμύντα καὶ τοῦ υἱοῦ του.

Ἀπὸ τὴν συνθήκην αὐτὴν ἐλλείπουν τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον<sup>3</sup> τῆς συνάψεως τῆς συνθήκης, εἰς τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα ἐρρυθμίζεν αὐτή, ὡς π.χ. τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν περίπτωσιν ὑπάρξεως ἐτέρων συμμάχων ἢ μὴ κ.λ. Ἐν πάσει ὁμως περιπτώσει τὸ ἔγγραφο, ἔστω καὶ εἰς τὴν μορφήν, καθ' ἣν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς, περιέχει τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μιᾶς δοκίμου συμβάσεως. Δὲν ἐλλείπουν ἐξ αὐτοῦ ὁ ἀπαιτούμενος ὑπὸ τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ τοῦ διεθνoῦς πρωτοκόλλου ἔπαινος, ἡ δημοσίευσίς τῆς συνθήκης καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μετεχόντων εἰς τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης.

## II. ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΜΕ ΑΛΛΟΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΧΩΡΟΝ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Πέραν ὁμως τῆς πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς καὶ στρατιωτικῆς δραστηριότητος τῶν Μακεδόνων μὲ τὰ διάφορα Κράτη-Πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἡ διπλωματικὴ καὶ στρατιωτικὴ δραστηριότης τῶν μὲ ξένους λαοὺς δὲν στερεῖται σημασίας<sup>4</sup>.

1. Ἐ[πι]αινέσαι δ[ὲ] Ἀμύνταν] καὶ τὸς πρέσβ[εις] τοὺς ἐλθόντ[ας παρ'] ἀπὸ Πτολεμαῖον κ[αὶ] Ἀντήνορα καὶ ἰ' Ἰάσωνα. Ἐπαινέσαι [δὲ] καὶ τοὺς πρέσβ[εις] τοὺς πεμφθέντ[ας] ὑπὸ τοῦ δήμο εἰς Μακεδονίαν περὶ τῆς συμμαχίας.

2. Δοῦναι δ[ὲ] το[ῖς] πρέσβεσ[ιν] τοῖς αἰεθεῖσιν εἰς ἐφ' ἴδδια ΔΔ δ[ο]ραχμᾶς ἐ[κ]άστωι τὸν ταμίαν τ[οῦ] δήμο· καὶ λέσαι καὶ ἐπὶ ξένη.

3. Ὑπάρχουν ἀμφισβητήσεις ὡς πρὸς τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης τὸ 375 ἢ τὸ 373, ὡς πιθανότερος χρόνος φέρεται τὸ 375. Βλ. B e n g t s o n, ἑ.ἀ., σ. 221.

4. Σύμφωναν μεταξὺ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' (359-336) καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου τοῦ Γ' (359/58-338 π.Χ. = θέρος(·) τοῦ 343), Ἀρριανοῦ, Ἀνάβασις II, 14, 2 ἐδήλον δὲ ἡ ἐπιστολὴ (τοῦ Δαρείου Γ'), ὅτι Φιλίππῳ τε πρὸς Ἀρταξέρξην φιλία καὶ

1. Σύμφωναν μεταξύ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου τοῦ Γ' (θέρος τοῦ 343 π.Χ.)

Ἵως ἀναφέρει ὁ Bengtson<sup>1</sup>, οἱ ὄροι τοῦ συμφώνου φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεως τοῦ Φιλίππου Β' καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν δὲν παρεδόθησαν ἐκ πρώτης πηγῆς, ἀλλὰ ὀδηγεῖται τις εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Φίλιππος Β', ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ἢ ἄλλως τὴν δέσμευσιν νὰ μὴ ἀναμειγνύηται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς κρατικὰς ὑποθέσεις τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Ὁ ἀναγνώστης τῆς συνθήκης ταύτης ὀδηγεῖται εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐχρειάζοντο δέξονται πνευματικαὶ ἰκανότητες τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν, ψυχικὴ δύναμις, γνώσις καὶ θάρρος διὰ νὰ διατυπωθῇ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ θεωρία τῆς μὴ ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ ἑνὸς κράτους ὑπὸ τοῦ ἑτέρου. Λακωνικώτατα, καὶ χωρὶς προσπάθειαν μεταπίσεως τοῦ ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων ὑπὸ τοῦ ἑτέρου, διατυπῶνται συμβατικοὶ κανόνες οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸν ὀδηγὸν διὰ τὴν δρᾶσιν ἀφοτέρων τῶν δυνάμεων. Τὸ κείμενον δὲν διατυπῶται μὲ πνεῦμα ἐχθρότητος, ἀλλὰ τὸνναντίον κυριαρχεῖ εἰς αὐτὸ ἓν πνεῦμα οἰκειότητος, πρᾶγμα τὸ ὅποιον σημαίνει ὠριμότητα καὶ ἰκανότητα χρησιμοποίησεως τῆς διπλωματικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖται εἰς τὴν ἐποχὴν μας.

Τοῦτο ἐσήμαινε βεβαίως τὸν ἀμοιβαῖον μεταξύ τῶν δύο παρατάξεων σεβασμὸν καὶ τὴν προσήλωσιν τῶν εἰς τὸ δόγμα τοῦ σεβασμοῦ τῆς κρατικῆς κυριαρχίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Ταυτοχρόνως ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Περσικοῦ κράτους ἀνελάμβανε ἀμοιβαίως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παράσχη τὰς καλὰς του ὑπηρεσίας καὶ νὰ παρέχη προστασίαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ καὶ θρακικὰ συμφέροντα. Διὰ τὴν ὥς ἂν συνθήκην δὲν χρειάζονται ὁμολογουμένως περισσότερα σχόλια καὶ τοῦτο ἐπειδὴ εἰς τὸ βραχύτατον αὐτῆς κείμενον ρυθμίζονται ὑψίστης σημασίας θέματα Διεθνoῦς Δικαίου, τὰ ὅποια παρουσιάζονται μὲ σαφῆνειαν καὶ θετικότητα<sup>2</sup>.

2. Πρῶτη συνθήκη εἰρήνης μεταξύ τοῦ βασιλέως Φιλίππου Β' τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἰλλυριῶν 358 π.Χ.

Ἵως παραδίδει ὁ Διδόδωρος<sup>3</sup>, οἱ Ἰλλυριοὶ μετὰ τὴν κατὰ κράτος ἦταν,

*Ἐνμαχία ἐγένετο... ἐξ οὗ δὲ αὐτὸς (Δαρειός) βασιλεύει Περσῶν, οὔτε πέμψαι τινα Ἀλέξανδρον παρ' αὐτὸν ἐς βεβαίωσιν τῆς πάλαι οὔσης φιλίας τε καὶ ξυμμαχίας, διαβῆναι τε ξὺν στρατιῇ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ πολλὰ κακὰ ἐργάσασθαι Πέρσας.*

1. H. Bengtson, Die Staatsverträge des Altertums, τ. II, München und Berlin 1962, σ. 321, ἐνθα ἀναφέρεται ἡ σπουδαία τῷ ὄντι παρατήρησις ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ ρήτορος Δημοσθένους (Φιλίππ. II, 48), ὅτι ἀπέστειλεν πρέσβεις εἰς τὸν Πέρσῃν βασιλέα (351 π.Χ.), δὲν δύναται νὰ συσχετισθῇ μὲ τὸ ἐν λόγῳ σύμφωναν.

2. Bengtson, ἔ.ἀ.

3. Διοδ. XVI, οἱ δ' Ἰλλυριοὶ διαπρεσβευσάμενοι καὶ τῶν Μακεδονικῶν πόλεων πασῶν ἐκχωρήσαντες ἔτυχον τῆς εἰρήνης.

τὴν ὁποῖαν ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β', ὠδηγήθησαν εἰς τὴν τράπεζαν τῆς εἰρήνης καὶ ἐδέχθησαν τοὺς ὄρους εἰρήνης, τοὺς ὁποίους ἠγγυήθη ὁ Φίλιππος Β'<sup>1</sup>.

Διὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς οἱ Ἰλλυριοὶ παρεχώρησαν τὰ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενα ἐδάφη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας<sup>2</sup> καὶ καθωρίσθησαν τὰ ὄρια τῶν δύο κρατῶν, δυνάμει τῶν ὁποίων οἱ Ἰλλυριοὶ ἐφθασαν μέχρι τῆς λίμνης Ἀχρίδος.

3. Σύμφωνον φιλίας μεταξὺ τοῦ Μακεδόνοιο Φιλίππου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Ἀννίβα (ἄνοιξις ἢ θέρος τοῦ 251 π.Χ.)

Ἐθεωρήθη σκόπιμος ἡ παράθεσις τοῦ κειμένου τοῦ Συμφώνου φιλίας μεταξὺ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Καρχηδονίου ἡγέτου Ἀννίβα, ὡς παραδίδει τοῦτο ὁ Πολύβιος<sup>3</sup>, καθ' ὅσον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο λίαν δυσχερὲς τὸ ἔργον τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἡ σύναψις συνθηκῶν φιλίας καὶ συμμαχίας. Ἡ διέλευσις τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσωπειῶν διὰ μέσου μὴ φιλιῶν ἐδαφῶν ἢ θαλασσῶν, ὡς καὶ ἡ χρῆσις τῶν πρωτογόνων μέσων ἐπικοινωνίας, συνηγοροῦν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς περιῆς ὁ λόγος συνθήκης καὶ τὴν τοποθέτησιν αὐτῆς εἰς τὰς λίαν σημαντικὰς διακρατικὰς σχέσεις τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων καὶ Καρχηδονίων<sup>4</sup>.

Κύριος σκοπὸς τοῦ συμφώνου τούτου φαίνεται νὰ εἶναι ἡ σύναψις μετώπου κατὰ τῆς δυνάμεως τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἐξελίσσεται ὄλοεν καὶ περισσότερον εἰς ἰσχυρὰν δυνάμιν<sup>5</sup>. Πρὸς τοῦτο οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ σύμμαχοι

1. Διοδ. XVI 8, 1... *Φίλιππος ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς μεγάλην παρατάξει νενικηκῶς τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ πάντας τοὺς μέχρι τῆς Λυγυτίδος καλουμένης λίμνης κατοικοῦντας ὑπὸ τῆς ἐπιτοχῆς, ἀνέκαμψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, συντεθειμένος ἐνδοξον εἰρήνην πρὸς Ἰλλυριοὺς.*

2 ...*καὶ τῶν Μακεδονικῶν πόλεων πασῶν ἐκχωρήσαντες. Διὰ πλείονα βλ. Bengtson, ἔ.ἀ., σ. 269 κ.ἐ., ὡς καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρατιθεμένην βιβλιογραφίαν.*

3. Βλ. VIII, 9, 1.

4. Ἡδὴ ὡς παραδίδει ὁ Λίβιος (XXIII, 33 κ.ἐ. 38 κ.ἐ.), ἡ μακεδονικὴ ἀντιπροσωπεία καθὼς καὶ ἡ καρχηδονικὴ φρουρὰ αὐτῆς ὑπέστησαν ἐπιθεσιν ὑπὸ ρωμαϊκῶν πολεμικῶν πλοίων, μὲ συνέπειαν νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων τόσον ἡ ἀλληλογραφία, ὅσον καὶ τὸ κείμενον τοῦ ὄρκου τοῦ Ἀννίβα.

5. Βλ. Schmidt, ἔ.ἀ., σ. 246 καὶ τὴν αὐτόθι πλουσίαν βιβλιογραφίαν. *"Εσεσθε δὲ καὶ ἡμῖν σύμμαχοι πρὸς τὸν πόλεμον ὃς ἐστὶν πρὸς Ρωμαίους. βοηθήσητε δὲ ἡμῖν, ὡς ἂν χρεῖα ἦ καὶ ὡς ἂν συμφωνήσωμεν, ποιησάντων δὲ τῶν θεῶν ἐνημερίαν ἡμῖν κατὰ τὸν πόλεμον τὴν πρὸς Ρωμαίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν, ἂν ἀξιῶσι Ρωμαῖοι συντίθεσθαι περὶ φιλίας, συνθησόμεθα, ὥστ' εἶναι πρὸς ὑμᾶς τὴν αὐτὴν φιλίαν, ἐφ' ὅτε μὴ ἐξείναι αὐτοῖς ἄρασθαι πρὸς ὑμᾶς μηδέποτε πόλεμον, μηδ' εἶναι Ρωμαίους κυρίους Κερκραιῶν μηδ' Ἀπολλωνιατῶν καὶ Ἐπιδαμνίων μηδὲ Φάρον μηδὲ Διμάλης καὶ Παρθίνων μηδ' Ἀτιντανίας, ἀποδώσοσι δὲ καὶ Δημητρίῳ τῷ Φαρίῳ τοὺς οἰκίους πάντας, οἳ εἰσιν ἐν τῷ κοινῷ τῶν Ρωμαίων. ἐὰν δὲ αἴρωται Ρωμαῖοι πρὸς ὑμᾶς πόλεμον ἢ πρὸς ἡμᾶς, βοηθήσομεν ἀλλήλοις εἰς τὸν πόλεμον, καθὼς ἂν ἐκατέρωις ἦ χρεῖα.*

των κινητοποιούν την δυναμικότητά των ὁμοῦ μετὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν συμμάχων των, δεσμεύονται διὰ συμφώνου ἀμοιβαίας βοήθειας καὶ θέτουν ὡς στόχον καὶ τελικὸν σκοπὸν των τὴν νίκην των ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς δυνάμεως. Ὁμολογουμένως τὰ σχέδια τῶν δύο δυνάμεων ἦσαν εὐρύτερα ἐξ ὅσων φαίνεται εἰς τὴν ἀρχήν. Δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν ἀπλῶς ἀμυντικά ἀί προσπάθειαι τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Καρχηδονίων.

Μετὰ τὴν ἐνδεχομένην νίκην ἐπὶ τῆς Ρώμης, ἡ πιθανότης υἰοθετήσεως τῆς περιφήμου *Annexions Theorie*<sup>1</sup> εὐρίσκετο εἰς τὰ μεγαλεπήβολα σχέδια τοῦ Φιλίππου, ὁ ὅποιος θὰ ἤγεϊτο ἐν συνεχείᾳ τῆς κυριαρχίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐνῶ οἱ Καρχηδόνιοι θὰ προσήρτων τὴν Ἰταλίαν εἰς τὴν ἐπικράτειάν των<sup>2</sup>. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὰ σχέδια τῶν δύο τούτων μεγάλων δυνάμεων προσέκρουσαν εἰς τὴν ἰσχυρὰν δραστηριότητα τῆς τρίτης μεγάλης δυνάμεως τῆς Ρώμης.

Ἡ ἀντίθετος ἄποψις, ὅτι ἡ θεωρία περὶ τῆς ἐπικυριαρχίας εἰς τὸν τότε κόσμον τῶν δύο δυνάμεων ἀπετέλει ἐπινόησιν<sup>3</sup> τῶν Ρωμαίων διὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν συντριβὴν τῶν Μακεδόνων καὶ Καρχηδονίων, φαίνεται ὅτι εἶναι τοῦλάχιστον ἀληθοφανής. Ὁπωσδήποτε χρειάζεται εἰς κάθε περίπτωσιν ἐχθροπραξιῶν ἢ ἐπινόησις ἐπιχειρημάτων, ἂν μὴ τι ἄλλο, τοῦλάχιστον ἀληθοφανῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πολεμικῶν σκοπῶν τοῦ ἐπιτιθεμένου.

Οὕτω αἱ Ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες εἰσέβαλον εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη<sup>4</sup> καὶ κατετρόπωσαν τὰς μακεδονικὰς δυνάμεις. Εἰς τοὺς ἡγέτας τῆς Ρώμης φαίνεται ὅτι ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχή, ὅτι δι' ἐξουδετερώσεως τῆς κυριωτέρας δυνάμεως τῶν Ἑλλήνων, δηλ. τῶν Μακεδόνων, θὰ ἐπετύγχανον τὴν πλήρη ὑποταγὴν ὀλοκλήρου τῆς χώρας. Ἄλλως θὰ ἐπεχείρουν τὴν δι' ἄλλης ὁδοῦ κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος, ὡς λ.χ. διὰ τῆς νοτίου Ἑλλάδος ἢ καὶ ἄλλοθεν. Ἐπίστευον δηλ. ὅτι ἡ συντριβὴ τῶν μακεδονικῶν δυνάμεων θὰ παρέλυε κάθε ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων, πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ ἐγένετο.

1. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 2 τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν εἰς ἅπαντα τὰ μέλη αὐτοῦ ἀναγνωρίζεται ἡ ἀρχὴ τῆς κυριάρχου ἰσότητος.

Ἐσαύτως, πάντα τὰ μέλη ὀφείλουσι νὰ διακανονίζουσι τὰς διεθνεῖς των διαφορὰς δι' εἰρηνικῶν μέσων, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ διεθνὴς εἰρήνη, ἀσφάλεια καὶ δικαιοσύνη νὰ μὴ τίθενται ἐν κινδύνῳ. Ἡ παραβίασις λοιπὸν τῆς ἀρχῆς ταύτης καὶ ἡ διὰ βιαίων μέσων (πολέμου) κατάκτησις καὶ προσάρτησις νέων ἐδαφῶν, ἀποτελεῖ τὸ βᾶθρον τῆς λεγομένης Θεωρίας τῆς Προσαρτήσεως.

2. H. Schmidt, ἔ.ἀ., σ. 250. Βλ. καὶ Δ. Κανατσούλη, «Μακεδονικά», τ. 10 (1970), σ. 339-340.

3. Schmidt, ἔ.ἀ., σ. 250.

4. Π. Βικίδη, Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας (τῆς Ἱστορίας, τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου τοῦ Bernard Kubler), Θεσσαλονίκη 1940, σ. 5.

Παράθεσις πληροφοριῶν ὑπὸ Πολυβίου σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπίμαχον συνθήκην (Πολύβιος VII 9,117):

“Ὁρκος, ὃν ἔθετο Ἀντίβας ὁ στρατηγός, Μάγνος, Μύρκανος, Βαρομάκρος, καὶ πάντες γερονσιασταὶ Καρχηδονίων οἱ μετ’ αὐτοῦ καὶ πάντες Καρχηδόνοι, στρατενόμενοι μετ’ αὐτοῦ πρὸς Ξενοφάνη Κλεομάχου Ἀθηναῖον πρεσβυτήν, ὃν ἀπέστειλε πρὸς ἡμᾶς Φίλιππος ὁ βασιλεὺς Δημητρίου ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ Μακεδόνων καὶ τῶν συμμάχων, ἐναντίον Λιδῶς καὶ Ἡρας καὶ Ἀπόλλωνος, ἐναντίον δαίμονος Καρχηδονίων καὶ Ἡρακλέους καὶ Ἰολάου, ἐναντίον Ἀρεως, Τρίτωνος, Ποσειδῶνος, ἐναντίον θεῶν τῶν συστρατενομένων καὶ Ἥλιου καὶ Σελήνης καὶ Γῆς, ἐναντίον ποταμῶν καὶ λιμένων καὶ ὁδάτων, ἐναντίον πάντων θεῶν ὅσοι κατέχουσι Καρχηδόνα, ἐναντίον τῶν πάντων ὅσοι Μακεδοῖαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα κατέχουσι, ἐναντίον θεῶν πάντων τῶν κατὰ στρατείαν, ὅσοι τινὲς ἐφεστήκασιν ἐπὶ τοῦδε τοῦ ὅρκου. Ἀντίβας ὁ στρατηγός εἶπε καὶ πάντες Καρχηδονίων γερονσιασταὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ καὶ πάντες Καρχηδόνοι οἱ στρατενόμενοι μετ’ αὐτοῦ, ὃ ἂν δοκῇ ὑμῖν καὶ ἡμῖν, τὸν ὅρκον τοῦτον θέσθαι περὶ φιλίας καὶ εὐνοίας καλῆς, φίλους καὶ οἰκείους καὶ ἀδελφούς, ἐφ’ ᾧ εἶναι σωζόμενους ὑπὸ βασιλέως Φιλίππου καὶ Μακεδόνων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅσοι εἰσὶν αὐτῶν σύμμαχοι, κυρίους Καρχηδονίους καὶ Ἀντίβαν τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς μετ’ αὐτοῦ καὶ τοὺς Καρχηδονίων ὑπάρχους, ὅσοι τοῖς αὐτοῖς νόμοις χρῶνται, καὶ Ἰτυκαίους, καὶ ὅσοι πόλεις καὶ ἔθνη Καρχηδονίων ἐπήκοα, καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς συμμάχους, καὶ πάσας πόλεις καὶ ἔθνη, πρὸς ἃ ἔστιν ἡμῖν ἢ τε φιλία τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Κελτίᾳ καὶ ἐν τῇ Λιγυστίῃ, καὶ πρὸς οἷστινας ἡμῖν ἂν γένηται φιλία καὶ συμμαχία ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ. ἔστε δὲ καὶ Φίλιππος ὁ βασιλεὺς καὶ Μακεδόνες καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων οἱ σύμμαχοι, σωζόμενοι καὶ φυλαττόμενοι ὑπὸ Καρχηδονίων τῶν συστρατευμένων καὶ ὑπὸ Ἰτυκαίων καὶ ὑπὸ πασῶν πόλεων καὶ ἔθνων ὅσα ἐστὶ Καρχηδονίοις ἐπήκοα, καὶ συμμάχων καὶ στρατιωτῶν, καὶ ὑπὸ πάντων ἔθνων καὶ πόλεων ὅσα ἐστὶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Κελτίᾳ καὶ Λιγυστίῃ, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἂν γένηνται σύμμαχοι ἐν τοῖς κατ’ Ἰταλίαν τόποις τούτοις· οὐκ ἐπιβουλεύσομεν ἀλλήλοις οὐδὲ λόγῳ χρησόμεθα ἐπ’ ἀλλήλοις, μετὰ πάσης δὲ προθυμίας καὶ εὐνοίας ἄνευ δόλου καὶ ἐπιβουλῆς ἐσόμεθα πολέμιοι τοῖς πρὸς Καρχηδονίους πολεμοῦσι χωρὶς βασιλέων καὶ πόλεων καὶ ἔθνων, πρὸς οὓς ἡμῖν εἰσὶν ὅρκοι καὶ φιλία. ἐσόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς πολέμιοι τοῖς πολεμοῦσι πρὸς βασιλέα Φίλιππον χωρὶς βασιλέων καὶ πόλεων καὶ ἔθνων, πρὸς οὓς ἡμῖν εἰσὶν ὅρκοι καὶ φιλία. ἔσεσθε δὲ καὶ ἡμῖν (σύμμαχοι;) πρὸς τὸν πόλεμον, ὃς ἐστὶν ἡμῖν πρὸς Ῥωμαίους, ἕως ἂν ἡμῖν καὶ ὑμῖν οἱ θεοὶ διδῶσι τὴν εὐημερίαν. βοηθήσετε δὲ ἡμῖν, ὡς ἂν χρεῖα ᾦ καὶ ὡς ἂν συμφωνήσωμεν. ποιησάντων δὲ τῶν θεῶν εὐημερίαν ἡμῖν κατὰ τὸν πόλεμον τὴν πρὸς Ῥωμαίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν, ἂν ἀξιώσι Ῥωμαῖοι συντίθεσθαι περὶ φιλίας, συνθησόμεθα, ὥστ’ εἶναι πρὸς ὑμᾶς τὴν αὐτὴν

φιλίαν, ἐφ' ὅτε μὴ ἐξείναι αὐτοῖς ἄρασθαι πρὸς ὑμᾶς μηδέποτε πόλεμον, μηδ' εἶναι Ῥωμαίους κυρίους Κερκυραίων μηδ' Ἀπολλωνιατῶν καὶ Ἐπιδαμνίων μηδὲ Φάρου μηδὲ Διμάλης καὶ Παρθίνων μηδ' Ἀτιντανίας. ἀποδώσουσι δὲ καὶ Λημητροῖω τῷ Φαρίῳ τοὺς οἰκείους πάντας, οἳ εἰσιν ἐν τῷ κοινῷ τῶν Ῥωμαίων. ἐὰν δὲ αἴρωνται Ῥωμαῖοι πρὸς ὑμᾶς πόλεμον ἢ πρὸς ἡμᾶς, βοηθήσομεν ἀλλήλοις εἰς τὸν πόλεμον, καθὼς ἂν ἑκατέρους ἦ χρεία. ὁμοίως δὲ καὶ ἐὰν τινες ἄλλοι χωρὶς βασιλείων καὶ πόλεων καὶ ἐθνῶν, πρὸς ἃ ἡμῖν εἰσιν ὄρκοι καὶ φιλίαί. ἐὰν δὲ δοκῇ ἡμῖν ἀφελεῖν ἢ προσθεῖναι πρὸς τόνδε τὸν ὄρκον, ἀφελοῦμεν ἢ προσθήσομεν ὡς ἂν ἡμῖν δοκῇ ἀμφοτέροις.

Παράθεσις πληροφοριῶν ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ ἐν Μακεδονικῇ 1,2:

Αὐτὸς δὲ Φίλιππος ἀρχῆς ἐπιθυμία μείζονος, οὐδέν τι προπαθῶν, ἔπεμπε πρὸς Ἀννίβαν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρέσβεις, ὧν ἡγεῖτο Ξενοφάνης, ὑπισχνούμενος αὐτῷ συμμαχήσειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, εἰ κἀκεῖνος αὐτῷ σύνθοιτο κατεργάσασθαι τὴν Ἑλλάδα συμβάντος δ' ἐς ταῦτα τοῦ Ἀννίβου καὶ ἐπὶ τῇ συνθήκῃ ὁμόσαντος πρέσβεις τε ἀντιπέμφαντος ἐπὶ τοὺς ὄρκους τοῦ Φιλίππου, Ῥωμαίων τρυφῆς ἔλαβε τοὺς ἑκατέρων πρέσβεις ἀναπλέοντας καὶ εἰς Ῥώμην ἐκόμισεν.

Ἀππιανοῦ Μακεδ. 2, 4: Καὶ τέλος Αἰτωλοὶ τε πρῶτοι καὶ σφᾶς ἄνευ Ῥωμαίων Φιλίππῳ συνέβησαν, καὶ πρέσβεις αὐτοῦ Φιλίππου καὶ Ῥωμαίων ἐπὶ διαλλαγῆς ἀφίκοντο ἐς Ῥώμην, καὶ ἐγένοντο συνθήκαι Ῥωμαίοις καὶ Φιλίππῳ, μηδετέρουσ ἀδικεῖν τοὺς ἑκατέρωθεν φίλους.

Τί παραδίδει ὁ Ζωναρᾶς<sup>1</sup>:

Ὁ δὲ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος φανερώτατος τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο σπονδαστής, τῆς γὰρ Ἑλλάδος προσεπάρξαι θέλων, συνθήκας πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἔθετο, ὥστε κοινῇ πολεμῆσαι, καὶ τὴν μὲν Ἰταλίαν τοὺς Καρχηδονίους λαβεῖν, τὴν δ' Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἥπειρον μετὰ τῶν νήσων ἐκείνων. ἢ μὲν οὖν ὁμολογία ἐπὶ τούτοις ἐγένετο...

Συμπεράσματα καὶ κρίσεις ἐπὶ τῆς συνθήκης Μακεδόνων - Καρχηδονίων

Πρόκειται ὁμολογουμένως περὶ συνθήκης κλασσικοῦ τύπου διεθνoῦς ἐνδιαφέροντος. Ὁ ἄξων Φιλίππου-Ἀννίβα ἔμελε νὰ ρυθμίση ἐφεξῆς τὰς τύχας τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ἐφ' ὅσον θὰ ἐπραγματοποιοῦντο τὰ σχέδια αὐτοῦ.

Ὁ διεθνoῦς δικαίω χαρακτήρ τῆς συνθήκης ταύτης εἶναι ἐμφανής. Τὸ σύμφωνον προβλέπει τὴν διατήρησιν σχέσεων εἰρήνης καὶ φιλίας μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων δυνάμεων ἐμμέσως δὲ προβλέπει καὶ τὴν διατήρησιν

1. Ζωναρᾶς IX, 4, 2.

μιᾶς ἐννόμου τάξεως εἰς τὰς σχέσεις τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς, ἔνθα διαδραματίζονται γεγονότα.

Ἐξ ἀπόψεως νομικῆς ἀξιολογήσεως, ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη πληροῖ τὰς θεμελιώδεις ἐκείνας ἀρχάς, ἧτοι ἐνυπάρχει εἰς αὐτὴν τὸ στοιχεῖον τῆς δηλώσεως βουλήσεως ἰσοτίμων δυνάμεων, ἐν προκειμένῳ δὲ πρόκειται περὶ συνθήκης τοῦ τύπου τοῦ «multi laterale konvention».

Δὲν πρόκειται ἀπλῶς περὶ μιᾶς τυπικῆς συνθήκης, ἀλλὰ οὐσιαστικῆς συμμαχίας διὰ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν δύο δυνάμεων κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ μονοπωλιακὴ ἐκμετάλλευσις τῶν πλουσίων Ἰταλικῶν περιοχῶν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ ὅποιοι φαίνεται ὅτι θὰ ἐλάμβανον τουλάχιστον εἰς τὰ σχέδια τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, ἐνῶ οἱ σύμμαχοί των Μακεδόνες θὰ ἦσαν κύριοι ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἐπικυρούμενον ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν συμμαχιῶν δι' ὄρκων, ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ ἐγγύησιν, ὅτι ἕκαστος τῶν συμμάχων ὀφείλε νὰ ἐπέμβῃ εἰς περίπτωσιν ἐμφανίσεως ἐξωθεν ἐπιδρομῆς ἐναντίον οἰουδήποτε τῶν συμβαλλομένων καὶ τῶν συμμάχων των.

Ὁ ὄρκος, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ ἀρχιστράτηγός τῶν Καρχηδονίων Ἀννίβας, ὁμοῦ μετὰ τῶν γερουσιαστῶν<sup>1</sup>, σημαίνει ὅτι ἐξ ὀνόματος τῶν Καρχηδονίων μετεῖχεν τῆς ὑπογραφῆς ἐπικυρώσεως τῆς συνθήκης ὀλοκλήρου ὁ Καρχηδονικὸς λαὸς διὰ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας του, καθ' ὅσον ἡ γερουσία τῶν Καρχηδονίων εἶναι δυνατόν νὰ παραλληλισθῇ πρὸς ἓν σύγχρονον κοινοβούλιον<sup>2</sup>.

Δυστυχῶς ὁμοίως ὁ πολυμέτωπος ἀγὼν τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐναντίον τόσοσιν τῶν βαρβαρικῶν φυλῶν, ὅσων καὶ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Νότου, δὲν ἀφῆκε νὰ ἀποβῇ ἡ συμμαχία μετὰ τοῦ Ἀννίβαν ἐπαγωγική. Ὁ ἀνηλεὴς καὶ συνεχὴς πόλεμος, ὁ ἐπονομαζόμενος «Πρῶτος Μακεδονικὸς» (215-205 π.Χ.), τὰς μὲν δυνάμεις τοῦ Φιλίππου ἐδέσμευσεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἀφῆκε τοῦτον νὰ ἀποστείλῃ τὴν τόσοσιν ἀπαραίτητον καταστᾶσαν βοήθειαν πρὸς τὸν Ἀννίβαν, οὔτε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ του, τὴν ἐκδίωξιν δηλ. τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν. Ἡ διασπορά αὐτῶν τῶν Μακεδονικῶν δυνάμεων τοὺς μὲν Ἕλληνας ἀπεδεκάτισε καὶ τὴν χώραν των ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον κατέστρεψεν. Ὡς μόνοι κερδισμένοι ἐξ αὐτοῦ ἐξῆλθον οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ ὅποιοι καθ' ὄλον αὐτὸν τὸν χρόνον κατῴρθωσαν νὰ ἀντιμετω-

1. Πολυβ. VII 9, 1. Βλ. ἐπ' αὐτοῦ σχόλια τοῦ Hatto Schmidt, ἑ.ἀ., σ. 249 μετὰ τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν.

2. Τοῦ αὐτοῦ, ἑ.ἀ. Περίπου μετὰ τὴν ἰσχὺν τῆς Βοραιοαμερικανικῆς Γερουσίας καὶ τοῦ Βρετανικοῦ κοινοβουλίου.



πίσουν ἐπιτυχῶς τὸν Ἀντίβαν, ἀπομονωθέντα εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν, καὶ νὰ τὸν καταστήσουν ἀκίνδυνον ἐν τέλει<sup>1</sup>.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῶν Μακεδόνων οὕτω ἐπεξετείνετο πρὸς ἀπάσας τὰς κατευθύνσεις. Ἡ τύχη τῆς ἀνωτέρω συνθήκης ἐκρίθη ὀριστικῶς, ὅταν τὸ θέρος τοῦ 205 π.Χ. ὁ Φίλιππος Ε΄ ὑπογράφει διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του εἰς τὴν Φοινίκην, πρωτεύουσαν τῆς Ἑπειρωτικῆς συμπολιτείας, συνθήκην εἰρήνης μὲ τοὺς Ῥωμαίους, διὰ τῆς ὁποίας ἔληξεν ὁ πρῶτος Μακεδονικὸς πόλεμος. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 205 π.Χ. διακόπτουν οἱ Μακεδόνες τὸν δεσμόν των μὲ τοὺς Καρχηδόνιους<sup>2</sup>.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Σ. ΑΝΘΕΜΙΔΗΣ

## RÉSUMÉ

Achilléas Anthemides, Conventions des anciens Macédoniens.

Cette étude sur les conventions entre les villes-états des anciens Grecs et plus exactement des anciens Macédoniens présente l'activité juridique de l'état des Macédoniens et leurs relations avec les autres états.

Les textes des conventions des Macédoniens entre les autres villes-états helléniques aussi bien qu'entre les autres nations, constituent des conventions internationales où dominent les principes de «pacta sunt servanda» et de «clausula rebus sic standibus».

À une inscription du Ve siècle avant J. C. on peut lire le texte de la convention célèbre des Athéniens avec Perdikkas II, le Macédonien. Selon le droit public international contemporain ce pacte constitue une convention d'amitié.

Donc, les Macédoniens montrèrent une très grande clairvoyance aux problèmes politiques, une sagesse et une capacité aux négociations.

L'étude actuelle contient les textes et les commentaires de sept conventions. À la fin on trouve des conclusions et des jugements concernant les dites conventions entre les Macédoniens et les Grecs du Sud, aussi bien qu'entre les Perses et les Carthaginois. On peut observer l'esprit juridique des chefs Macédoniens.

1. Δ. Κανατσούλη, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 69.

2. Διὰ πλείονα βλ. Schmidt, ἔ.ἀ., σ. 28, 38.